

Anne Heimo

Maarian punakaartin naiskomppania keväällä 1918: pumpulienkeleitä ja asesisakoja

Anu Hakala: Housukaartilaiset. Maarian punakaartin naiskomppania Suomen sisällissodassa. Suomen Rauhanpuolustajat ja Like. Gummeruksen kirjapaino 2006. 185 s.

Maalikuussa 1918 raunistulalainen kutomatehtaantyttö Helmi Suominen lähti tansseihin Maarian palokunnan talolle. Tanssi-iltaman aikana 19-vuotias Helmi liittyi Maarian punakaartiin yhdessä joidenkin muiden nuorten naisten kanssa. Tuoreille naiskaartilaisille järjestettiin heti seuraavalla viikolla lyhyt asekoulutus, jonka jälkeen Helmi matkasi pohjoiseen Tampereelle puolustamaan kaupunkia valkoisilta. Mikä sai Helmin ja noin 50 muun Raunistulassa tai lähiseudulla asuvan nuoren naisen tarttumaan kivääriin ja lähtemään rintamalle? Aate? Kapina? Seikkailunhalu? Sosiaalinen paine? Velvollisuus?

Suomen historian tutkija Anu Hakala selvittää Maarian naiskomppaniaan vaiheita sekä jäljittää syitä siihen, miksi nämä naiset valitsivat taistelukentän perheen ja kodin sijasta. Naiskomppaniaan kuuluneista naisista on jäänyt hyvin vähän omaelämäkerrallista aineistoa, joten Hakala ei ole voinut pohjata tutkimustaan naisten omakohtaisiin kokemuksiin. Myöskään sodassa kuolleiden tai tuomiotta selvinneiden naisten toiminnasta ei ole jäänyt dokumentteja. Aikalaiskirjallisuuden ja sanomalehtiaineiston ohella Hakala on etsinyt tietoja naisten vaiheista tarjolla olevista arkistolähteistä, mm. vangittujen naissotilaiden oikeudenkäynti- ja kuulustelupöytäkirjoista. Näihin lomakemuotoisin pöytäkirjoihin on kirjattu oikeudenkäyntiprosessin kulun lisäksi tietoja syytettyjen siviilisäädystä, koulutuksesta, ammatista ja työväen- tai ammattiyhdistykseen järjestäytymisestä. Pöytäkirjojen liitteenä on usein lausunto,

jossa paikallinen suojeluskunta arvioi syytetyn luonteenlaatua, osallistumista kaartin sekä oikeudenmukaista tuomiota.

Hakala soveltaa selvityksessään historiantutkimuksen piirissä viime vuosina yleistynyttä verkostoaanalyysia. Verkostonäkökulma perustuu ajatukseen, että yksilöt eivät kuulu elämänsä aikana vain yhteen ainoaan ryhmään tai luokkaan vaan moniin. Tutkimuksessaan Hakala tarkastelee Maarian naiskomppaniaan kuuluneiden naisten sosiaalisten suhteiden kenttää ja miten se on vaikuttanut naisten liittymispäätökseen. Liittyessään naiset eivät kaikki olleet entuudestaan tuttuja keskenään, mutta he linkittyivät toisiinsa koulun, asuinpaikan, työpaikan, ammattiosastojen, työväenyhdistyksen ja punakaartiin kuuluneiden perheenjäsenten muodostaman sosiaalisten suhteiden verkoston kautta.

Turun kupeessa sijaitseva Maarian pitäjän esikaupunki Raunistula oli punaisuudestaan tunnettu työläiskaupunginosa, jossa elämänrytmin sanelivat tehtaan pilli ja koneiden tahti. Komppanian naisista puolet työskenteli paikkakunnan tehtaissa, esimerkiksi Ab John Barker Oy:n kehräämölle tai Alfa-kutomossa, Maarian tiilitehtaalla tai näinä päivinä toimintansa lopettelevan Leafin, silloisen Hellaksen makeistehtaalla. Loput työskentelivät palvelijoina, torimyyjinä, sanomalehdenjakajina ja muissa pienpalkkaisissa töissä. Ammattiyhdistykseen kuulumisen ei ollut kaikille mahdollista. Osa naisia työskenteli alalla, jolla ei ollut ammattiyhdistystä ja osalla työnantajan nuiva suhtautuminen esti liittymisen. Työväenyhdistykseen kuulumisen sen sijaan oli yleistä. Työläisnaisten järjestäytymiselle oli tyypillistä se, että naiset toimivat miehiä harvemmin yhdistysten johtotehtävissä, mutta sitäkin innokkaammin yhdistysten ympärille syntyneissä vapaa-ajanharrastusten parissa, näytelmä- ja ompeluseuroissa. Hakalan mukaan Maarian naiskomppaniaan liittyneitä naisia linkitti toisiinsa yleisemmin jäsenyys työväenyhdistys Tarmossa ja perheenjäsenen punakaartilaisuus. Linkittyminen ei ollut kuitenkaan kaikkien kohdalla yhtä vahvaa kuin Helmi Suomisella, joka oli syntynyt ja kasvanut Raunistulassa, kävi töissä Barkerilla ja kuului

työpaikkansa ammattiosastoon. Lisäksi Helmi kuului Tarmon näytelmäseuraan ja neljä hänen veljistään kuului punakaartiin.

”Vapaaehtoisesti” oli Helmi vastannut kuulustelijoiden selvittäessä hänen kaartiin liittymistään. Vain harva syytetty uskalsi tuomioistuimen edessä myöntää osallistuneensa sotaan aatteen vuoksi Helmin tapaan. Yleisempää oli vedota niukkaan elämään, nälkään ja työttömyyteen. Hakala ei ole valmis hyväksymään vallankumouksia selittävän purkausteorian vaan yhtyy Rod Ayan ja Risto Alapuron esittämään kritiikkiin: vallankumoukseen osallistuneiden on uskottava, että heidän kärsimyksensä on poistettavissa ja ongelmat ratkaistavissa. Sotilaiksi ryhtyneiden naisten oli siis täytynyt luottaa, että heidän osallistumisella oli merkitystä muutoksen aikaansaamiseksi. Toisaalta naisia oli saattanut velvoittaa myös yhteisössä sosiaaliturvaa paikkaava vastavuoroisuuteen perustava vertaisapu. Ahdingossa apua saaneen piti olla valmis hyvittämään saamansa apu, vaikkapa liittymään kaartiin, jos kiitollisuudenvelka sitä vaati. Sosiaalisen paineen lisäksi naisia saattoi houkuttaa halu irtaantua perinteisestä naiskuvasta ja olla mukana tekemässä jotain ennenkuulumatonta ja sankarillista. Perinteiden murtaminen ja osallistuminen oli varmasti helpompaa, jos mukana oli entuudestaan tuttuja naisia.

Mutta entä ne naiset, jotka eivät liittyneet? Hakala muistuttaa useaan otteeseen, että suurin osa vastaavassa tilanteessa olleista naisista ei liittynyt kaartiin. Hakalan mukaan kotiin jääminen oli yksinkertaisesti vaarattomampaa ja riskittömämpää kuin lähteminen.

Maarian naiskomppaniastakin 11 kuoli rintamalla. Helmi Suominen säilyi hengissä, koska hän joutui sairastumisen vuoksi palaamaan Tampereelta kotiin ennen kuin tilanne Tampereella kiristyi taisteluksi. Valkoisten voitettua sodan Helmikin joutui vastaamaan teoistaan. Tarmolla istuva paikkakunnan virkamiehistä, kauppiaista ja talollisista koostuvan valkoisen esikunnan mielestä Helmi oli rangaistuksen ansainnut, säännölliset elämäntavat omannut hiljainen tyttö. Tarmolta Helmi kuljetettiin

Sirkkalan kasarmille vastaamaan teoistaan valtiorikosoikeudessa. Heinäkuun viimeisenä päivänä Helmi tuomittiin avunannosta valtiopetokseen vajaaksi kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja menettämään kansalaisluottamuksensa viideksi vuodeksi.

Yli 2000 naista taisteli punaisten rivissä sisällissodan aikana. Anu Hakalan tutkimus ei anna yhtä selkeää vastausta kysymykseen miksi viitisenkymmentä maarialaista lähti rintamalle keväällä 1918 vaan tarjoaa useita erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia naisten liittymiselle. Hakala on lukenut lähteitään huolella ja pystyy näiden pohjalta seuraamaan muutamien yksittäisten naisten, kuten Helmi Suomisen, vaiheita läpi sisällissodan. Tutkimuksen perusteella voi kuitenkin olettaa, että mahdollisista erityispiirteistään huolimatta muuallakin Suomea naiset hakeutuivat pitkälti samoista syistä rintamalle kuin Maariassa. Hakalan tutkimus on kelpo esimerkki paikallistason tutkimuksesta, jolla saavutetaan yhtä paikkakuntaa ylittävää tietoa. Hakalan tapa lukea ja tulkita lähteitään on vakuuttavaa. Tutkijan läsnäolo näkyy läpi tutkimuksen juuri sopivassa määrin ja muistuttaa lukijaa siitä, että lähteet ovat mykkiä ilman tutkijan niille esittämiä kysymyksiä.

Kirjoittaja toimii Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen laitoksella folkloristiikan assistenttina. Hänen tekeillä oleva väitöskirjatutkimuksensa käsittelee vuoden 1918 muistoja.

Kirjallisuus

Saaritsa, Sakari & Teräs, Kari, "Verkostot työväenhistoriassa." Teoksessa Saaritsa, Sakari & Teräs, Kari (toim.), *Työväen verkostot. Väki- ja verkostot 13*. Työväen Historian ja Perinteen Tutkimuksen Seura, Helsinki 2003, s. 7-34.

Viitteet

ⁱ Saaritsa & Teräs 2003.